

Institutionen för journalistik och masskommunikation
Göteborgs universitet
Examensarbete i Medie- och kommunikationsvetenskap, MK1500

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Examensarbete

Medie- och Kommunikationsvetenskap

Klass 9A - En ansvarsfråga för lärare

Handledare: Monica Löfgren

HT 2008

Shaista Khan och Sofia Khan

Innehållsförteckning

Abstract	3
Executive Summary	4
Inledning.....	5
Studiens syfte	6
Lärares ansvar enligt pedagogisk litteratur	7
Ämnesansvar	10
Kommunikation.....	12
Ansvar i skolan	13
Motivationsansvar.....	16
Metod	18
Val av metod	18
Etnografisk kvalitativ textanalys.....	19
Tillvägagångssättet.....	20
Ingående beskrivning av programmet Klass 9A	24
Diskussion	25
Resultat och Analys.....	26
Lärares ansvar utanför sitt eget ämne	28
Lärares ansvar utanför skoltid.....	29
Lärares ansvar utanför skolans fysiska rum	30
Lärares ansvar för elevers närvaro.....	31
Lärarnas ansvar för att skapa en kompisrelation och trygghet.....	31
Kommunikation och miljö.....	33
Andra observationer kring programserien	34
Slutdiskussion.....	35
Referenser & Litteraturförteckning.....	37
Bilaga 1	38
Bilaga 2	42

Abstract

Titel: Klass 9A - En ansvarsfråga för lärare

Författare: Shaista Khan & Sofia Khan

Kurs: Examensarbete i Medie- och kommunikationsvetenskap, MK1500, Institutionen för journalistik och masskommunikation vid Göteborgs universitet.

Termin: Höstterminen 2008

Handledare: Monica Löfgren

Sidantal: 45 sidor

Syfte: Syftet med studien är att undersöka vart en lärares ansvar slutar i den bild av lärare som framställs i programserien Klass 9A.

Metod: En kvalitativ innehållsanalys med hjälp av ECA-metoden.

Huvudresultat: Programserien Klass 9A är en dokumentärserie enligt programbeskrivningen. Med detta blir det underförstått för åskådarna att programserien skildrar verkligheten som den är, men givetvis är även denna dokumentär redigerad och ihop klippt. Det intressanta i sammanhanget är den slutgiltiga sammanställningen av programmet, det vill säga det som åskådarna och i förlängningen samhället får ta del utav. Det är denna bild som framställs i programserien påverkar därigenom samhällets diskurser kring läraryrket, lärarens roll och lärarens ansvar.

I programserien ser man lärarna ibland göra saker som det inte alltid finns stöd för i pedagogik litteraturen vid Göteborgs Universitet. I den bemärkelsen blir det problematiskt att dessa lärare ses som ett ideal att sträva efter i det offentliga rummet. När Klass 9A lärarna till exempel går utanför skolans värld eller skoltid och utför läraruppdraget sätter de upp ideal för landets verkamma och framtida lärare. Detta är på ett sätt ett svårt ideal att uppnå då det förutsätter att lärare skall avsätta mer tid åt sina arbetsuppgifter än vad arbetstiden tillåter.

Executive Summary

Education, school and what a teacher's duty is are all hot topics in today's society. The media is a means to make a statement in the educational debate. Therefore it is important to study what the media says and shows about this topic. This essay is a qualitative study of the Swedish TV-show "Klass 9A". Klass 9A is a documentary show about a class in Malmö, Sweden with students that have grades that are below average. They are in need of help, therefore some of Sweden's best teachers are gathered to help them to achieve better academic results. The purpose of this study was to examine what type of teacher's responsibility the TV-show is portraying. We also wanted to find out if there were any similarities in the teacher's responsibilities that responsibility the TV-show is portraying. We also wanted to find out if there were any similarities in the teacher responsibilities that the show portrays and what is taught at the University of Gothenburg in Sweden.

Since this is a TV-show we thought a qualitative study would be more appropriate as it looks for the latent details of a media text. To do this study we used the Ethnographic content analysis which the professor David Altheide also has written a lot about.

We found that there were many sequences in the TV-show where the teachers were stepping out of their teacher's roles and instead acting as parents or as social workers. They were for example making sure that the students would get to school in time by walking to school with them. They would play games with the students in class such as arm wrestling and hug them before an exam.

When there was a student-parent and teacher meeting one of the teacher's went to the parent's workplace, to make sure that they would come to the next meeting.

The way the TV-show Klass 9A portrayed the teachers as being the best teachers in the country makes them become a sort of ideal to the society and for other teachers to follow. This ideal is in many ways unreasonable as being a teacher is a job that should not require putting down extra hours and effort outside of the actual job requirements. These ideals would be putting a lot of pressure on teachers who are trying to become the best teachers of the country, but who do not have the extra time and resources for it.

Inledning

Skolfrågor har alltid varit ett hett debatterat ämne som alla har någonting att säga till om inte minst politiker. Det handlar inte sällan om olika ideal som ställs mot varandra. I princip har alla människor en uppfattning om skolan då alla någon gång har gått i skolan vilket gör att många anser sig veta hur det bör vara i skolan och hur det är. Då blir det intressant att ta reda på vems uppfattningar om skolan som blir giltiga.¹

Skolan är idag i hög grad en politisk arena. Det framförs hela tiden åsikter och förslag från bland annat politiker om ansvarsproblematiken. Vems ansvar är det egentligen om hur det går för eleverna i skolan? Vem ansvarar för att eleverna får en bra värdegrund, att eleven är duktig i ett ämne. Vem ansvarar för att eleven uppnår målen i läroplanen för att få minst godkänt? Vem ansvarar för elevernas studiemiljö? Vem ansvarar för elevernas motivation? Vem är det som har det yttersta ansvaret? Är det lärarna, skolan eller föräldrarna som har detta ansvar? Detta är frågor som alla inte är riktigt överens om.

Detta påverkar lärarutbildningarnas upplägg och innehåll runt omkring i landet som i sin tur också påverkar läraryrket. Media som idag består av allt från press, radio och tv till bloggar och hemsidor är idag den offentliga arenan, där olika röster och olika politiska strömningar försöker få sin röst hörd. Enligt författaren David L. Altheide är dessutom TV idag ett av de absolut viktigaste medierna att studera. Detta eftersom han menar att just TV har förmågan att engagera och få människor att interagera med TV. Detta för att det är ett medium som kombinerar visuell med audionom upplevelse. Altheide menar också att media idag har blivit en av våra största sociala institutioner som påverkar våra vardagliga liv². Media har alltså konsekvenser i det sociala livet. Altheide menar därför att studera TV och andra mediala dokument med ett teoretiskt och metodiskt tillvägagångssätt kan hjälpa oss att förstå samhällsdiskurserna³.

I det här sammanhanget blir det viktigt vad media skriver och visar om ansvarsproblematiken i skolansvärld. Sättet skolan och lärare framställs i medierna kan påverka samhällets olika uppfattning av lärarrollen och därigenom påverka läraryrket. Om en viss typ av lärarideal framställs i media kan det lätt bli så att lärare i vardagen känner sig pressade att leva upp till den bilden. Den bilden som till exempel projiceras i programserien Klass 9A om lärare blir i sin tur som ett slags ideal i den offentliga arenan. I detta sammanhang är det intressant att undersöka vilken bild av ansvarsproblematiken som framställs i programserien Klass 9A. Det vill säga

¹ Carlgren, (1999), sid. 136

² Altheide, (1996), sid. 59

³ Altheide, (1996), sid. 68

hur serien framställer lärarens ansvar i elevens framgång, motivation och liv. På vilket sätt lyfts den här ansvarsdiskussionen upp i programserien Klass 9A.

Det är intressant att undersöka programserien Klass 9A då den började sändas under vårterminen 2008 och var då den första programserien på flera år som handlade om lärare och elevrelationer. Klass 9A är en serie som det tidigare inte gjorts en idealtypsstudie kring. Klass 9A är för övrigt den enda programserien på flera år som fokuserar på samma klass och samma lärare under en längre period. Detta gör att åskådarna får chansen att lära känna både eleverna och lärarna bättre och kan leda till att lärarna ses som idealtyper som man själv skulle vilja leva upp till som blivande pedagog. Om det är så att det finns någon slags bild av lärarens ansvarsroll som framställs i serien är det viktigt att klargöra den. Det är väsentligt att plocka fram denna ansvarsbild för att sedan kunna jämföra om den stämmer överens med de riktlinjer och de ideal kring ansvarsproblematiken som ges ute på lärarutbildningarna. Om samhällets inställning kring ansvarsproblematiken och lärarutbildningarnas syn på detta är helt åtskilda då finns det en brist mellan dessa. Den här bristen leder i sin tur till att våra lärarstudier inte kommer att kunna uppfylla det som förväntas av dem från samhällets sida.

Studiens syfte

Syftet med studien är att undersöka var en lärares ansvar slutar i den bild av lärare som framställs i programserien Klass 9A.

Frågeställningar:

1. Vilken bild framställer programserien Klass 9A när det gäller lärarens roll och ansvar? Hur långt bör/behöver en lärare gå för att inspirera eleverna i sitt ämne? Är det utanför skolans värld? Är det utanför skoltid eller endast inom?
2. Vilken bild ges av programserien Klass 9A i förhållande till det som lärs ut på lärarutbildningen vid Göteborgs universitet?
3. Vad finns det för likheter och skillnader mellan programserien och lärarutbildningens syn på ansvarsproblematiken?

Lärarens ansvar enligt pedagogisk litteratur

Nedan följer först en fakta ruta med en presentation av urvalet av pedagogisk litteratur vid Göteborgs Universitet.

Fakta

Carlgren, Ingrid , *Miljöer för lärande.*

En bok som bland annat handlar om olika lärande miljöer bland annat klassrumsmiljön.

Carlgren, Ingrid; Marton, Ference , *Lärare av imorgon.*

En bok om läraryrket som ett ideal, med en bland annat politisk synvinkel.

Claesson, Silwa , *Spår av teorier i praktiken.*

En bok som handlar om exempel från verksamma lärares verklighet och vardag.

Forssell, Anna, *Boken om pedagogerna.*

En bok med en samling av texter från olika författare och forskare inom pedagogik området.

Kernell, Lars-Åke, *Att finna balanser.*

En bok som handlar om att prioritera de viktiga elementen i lärandet. Boken tar även upp olika dilemman lärare ställs inför inom läraryrket.

MacBeath, John; McGlynn, Archie, *Självvärdering - vad har skolan att vinna?*

En bok som handlar om att utveckla och förbättra arbetet i skolan, både för lärare, elever och skollädaingen.

Läroplan för det obligatoriska skolväsendet (Lpo1994)

En bok som tar upp det obligatoriska inom läraryrket, en bok som alla verksamma och blivande lärare bör känna till.

Göteborg stads skolplan: skolutvecklingsenheten

Styrdokument för Göteborgs området.

Vi anser att det är viktigt för vår läsare att få en bakgrund i vad en lärares ansvarsområde är och vad ansvarsproblematiken innebär. För att kunna förstå det bättre behöver man fördjupa sig i kurslitteraturen på lärarutbildningarna. Då vi inte hade möjlighet att fördjupa oss i all kurslitteratur som finns på de olika lärarutbildningarna i landet valde vi att avgränsa vår teoretiska referensram till lärarutbildningen vid Göteborgs Universitet. I den kurslitteratur som finns på lärarutbildningen vid Göteborgs Universitet finns det många andra saker som också tas upp i böckerna, exempelvis pedagogiska

metoder, didaktiska tips, socialpsykologiska beskrivningar, kunskapsteorier och så vidare. Det framgår tydligt från kurslitteraturen i pedagogik vid Göteborgs Universitet att en lärares arbete är mångfacetterat och varierande. Detta då det belyses många olika områden i kurslitteraturen.

Kurslitteraturen är komplex och den innefattar alltså många olika böcker. För att fokusera vårt urval gjorde valet att endast söka efter de böcker som varit med på kurslitteraturlistorna som obligatoriska eller rekommenderade böcker. Det vill säga böcker som måste eller bör läsas under lärarutbildningens gång. Detta för att säkerställa att det är böcker som ledningen vid den pedagogiska institutionen står bakom och som lärarstudenter ofta behöver läsa för att kunna ta lärarexamen vid Göteborgs Universitet. Vi har alltså utgått från den litteraturen som vi har fått läsa som lärarstudenter, därefter har vi även tittat på annan kurslitteratur som används på lärarprogrammet vid Göteborgs Universitet.

Då böckerna fokuserar på många olika områden och tar upp olika aspekter av läraryrket och lärarrollen har vi försökt att plocka ut det som berör lärarrollens ansvarsproblematik. Ansvar kan innebära oerhört många olika saker men vi har valt att inte titta på det ansvar som berör annat än lärarnas ansvar för och inför eleverna. Detta då programserien Klass 9A fokuserar på relationen mellan lärare och elever.

Vi menar också att man måste se böckerna i en kurslitteraturshelhet, det vill säga att de är en helhet som kompletterar varandra istället för att se varje bok som ensam vägledande för hur en lärare skall vara. När vi skriver vad som finns i en specifik bok skall det alltså enligt vår mening förstås som en hänvisning till vad kurslitteraturen vid den pedagogiska institutionen vid Göteborgs Universitet belyser.

Alla lärare ansvarar enligt kurslitteraturen för att leda och organisera elevernas aktiviteter.⁴ Att vara lärare kan som vi tidigare beskrev innebära många saker, men framförallt har vi som läser till lärare på Göteborgs Universitet fått direktiv om att det handlar om att man har ett pedagogiskt ansvar. Det vill säga ett ansvar för elevers lärande och akademiska och till viss del sociala utveckling.

Litteraturen lyfter upp ämnet kring ansvar ur olika aspekter. En kursboks författare vid namn Kernell menar att det är få yrken som ställs till svars för samhälliga och kulturella förändringar som en lärare får utstå med⁵. Detta tyder på att från samhällets håll finns det vissa förväntningar på lärare som ska uppfylla de förändringar som sker i samhället. Underförstått blir detta ett ansvar för elevers sociala utveckling. Med elevers sociala utveckling menas här främst att de skall fostras till att bli samhällliga och demokratiska

⁴ Carlgren; Marton, (2002), sid. 72

⁵ Kernell, (2002), sid. 98

medborgare, men begreppet innefattar också många gånger att de ska bli goda individer som fungerar i sociala grupper. Detta är något som även lyfts fram i läroplanerna.

”Skolan har en viktig uppgift när det gäller att förmedla och hos eleverna förankra de grundläggande värden som vårt samhällsliv vilar på.”⁶

När det står skolan kan det många gånger i förlängning innebära att en lärares arbetsuppgifter också definieras i styrdokumentet. Dessa tillsammans med kurslitteratur blir det som en lärare har att förhålla sig till och följa.

Vidare ger delar av kurslitteraturen uttryck för hur en lärares yrke definieras i det offentliga rummet. Det framgår att detta ofta sker med politiska eller ideologiska förgrunder men också baserat på människor personliga erfarenheter av skolan och lärare. Skolan och lärare är något som ofta väcker starka känslor hos människor. Man menar att dessa debatter och diskussioner i det offentliga rummet detta blir en viktig faktor som påverkar läraryrkets framtid.⁷ Detta tyder på att man inom lärarutbildningen är medveten om medias roll och den offentliga debattens roll för de krav och förväntningar som ställs på en lärare. Dessa förväntningar och krav menar man påverkar själva yrket i sig och dess utformning.

Carlgren skriver i *Boken om pedagogerna* att lärare är en yrkesgrupp vars identitet och yrke har ändrat karaktär med åren. Detta för att yrkesgruppen och yrket befinner sig i ett spänningsområde mellan o ena sidan skolans fostrande o andra sidan nyttoorienterat kunskapsförmedlande. Skolans fostrande av goda samhällsmedborgare och fokus på resultat inriktade ämneskunskaper. Carlgren menar vidare att kunskapsuppdraget också har förändrats från att ge information, till att lära eleverna att själva söka information och därefter kunna använda det till egen nytta. Enligt den senare modellen handlar det alltså om att skapa situationer som utvidgar elevers lärande. En lärares arbete kan således förstås som att hitta pedagogiska modeller för elevers lärande⁸.

Enligt läroplanen skall eleven alltid vara i centrum detta genom att läraren vägleder eleven till den kunskap som således ska leda dem till att göra olika val och prioriteringar. Läraren möter eleverna både kollektivt och som enskilda individer vilket gör att läraryrket bär med sig ett komplext ansvar att kunna balansera mellan dessa två⁹.

⁶ Lpo 94

⁷ Forssell, (2005), sid. 283

⁸ Forssell, (2005), sid. 258

⁹ Lpo 94

Vidare står det att utbildningen i skolan har som syfte att ge eleverna de kunskaper och färdigheter som i större utsträckning skall kunna bidra till elevers deltagande i samhällslivet¹⁰.

Läroplanen anger även riktlinjer kring skolans ansvar för att skapa de bästa förutsättningarna för utveckling och lärande, men de påpekar även vårdnadshavarnas ansvar gentemot eleverna. Som lärare ska man även ha förmågan att upprätthålla goda relationer med vårdnadshavare bland annat genom att vara lyhörda inför deras synpunkter¹¹.

”Det är skolans ansvar att ge förutsättningar för att de lärande ska kunna utveckla förmågan att kritiskt granska fakta och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ.”¹²

Det är alltså skolan och i förlängning lärarnas ansvar att hjälpa eleverna att utvecklas både akademiskt och socialt. Enligt Göteborgs stads egna skolplan bör även elever ta ansvar för sitt lärande genom att påverka sin undervisning och att dela med sig till andra elever av den kunskap de själva besitter.

Eftersom ansvar är ett stort område och något som inom skolans verksamhet innefattar en rad olika områden valde vi att fokusera på några av de ansvarsområden som berörde lärarens ansvar för och inför eleverna. Det första området som vi valde att titta på var en lärarens ansvar inom det egna ämnet, det vill säga det eller de ämnen som man undervisar i. Därefter tittade vi på lärarens ansvar för kommunikation med elever och deras föräldrar. Slutligen tittade vi på vilket ansvar läraren hade inom skolans fysiska rum och på det motivationsansvar som en lärare har inom det pedagogiska uppdraget. Dessa ansvarsområden kommer i denna följd att redovisas nedan.

Ämnesansvar

Ansvaret inom det egna ämnet som en lärare undervisar är något som väldigt ofta berörs både inom lärarnas verksamhet och i den offentliga debatten. I den pedagogiska litteraturen finner man flera anledningar till hur viktigt det är för varje lärare att vara ämneskompetent. Det nämns bland annat att det är viktigt att läraren behärskar ämnet så att eleverna har större möjlighet att utvecklas genom att ställa frågor kring ämnet och att få hjälp att avgränsa eller fördjupa sina kunskaper. Av den orsaken behövs det djupare ämneskunskaper av

¹⁰ Lpo 94

¹¹ Lpo 94

¹² Lpo 94

läraren så att denne kan veta hur eleven kan eller bör gå till väga för att fördjupa sina kunskaper.

”Undervisning definieras ofta som en verksamhet där den som vet mer ska få den som vet mindre att öka sitt kunnande.”¹³

När litteraturen tar upp ämnesansvar definieras det som ett ansvar att hjälpa elever till att kunna hjälpa sig själva. Det är därför viktigt att läraren är kompetent inom det egna ämnet och kan det väl för att kunna ge stöd till eleverna. Det vill säga inom lärarutbildningen skall en lärare framförallt vara ett stöd till eleverna i sitt klassrum. Läraren skall vara där för att ge sina elever verktyg så att de själva skall kunna lösa sina uppgifter.

”När det gäller klassrumsundervisning gäller det för läraren att skapa en miljö där eleverna själva kan experimentera.”¹⁴

Författarna Macbeath och McGlynn skriver i sin bok *Självvärdering - vad har skolan att vinna?* att det är viktigt att en lärare kan sitt eget ämne. En lärare skall enligt dem också ha en grundlig och aktuell kunskap som dessutom är i samklang med de riktlinjer som läroplanerna föreskriver i det egna ämnet.¹⁵

Det ställs en hel del krav på att lärare skall vara kunniga inom sitt ämne och enligt skolverket står det lärarna skall kunna omsätta goda och relevanta kunskaper inom de ämnen och ämnesområden som de är behörig i. Därefter styrker de det här och menar att det är viktigt att eleverna vet vad de lär sig inom ämnet och vad som behöver förbättras.¹⁶

Vi har inte hittat i böckerna vi har läst att en lärare även skall kunna undervisa eller leda lektioner i andra ämnen än de som de har ämnesbehörighet i. Däremot menar man att det är ett stort ansvar och även stora krav att en lärare skall ha djupa ämneskunskaper och kunna koppla ämnesinnehållet didaktiskt så att eleverna förstår det de lär sig. Många av böckerna i kurslitteraturen nämner begreppet klassrumsforskning och det läggs en hel del fokus på vad som sker i klassrummet. De nämns också planering inför en lektion och allt vad denna planering innebär.

Läroplanen nämner även att lärarens ansvar är att utveckla sin egen pedagogiska undervisning genom att följa den yrkesmässiga och vetenskapliga utveckling inom sitt yrkesämne. Först då kan läraren bidra till en aktualiserad

¹³ Kernell, (2002), sid.85

¹⁴ Claesson, (2002), sid 42

¹⁵ MacBeath; McGlynn (2005), sid. 57

¹⁶ <http://www.skolverket.se>

undervisning som leder till elevers samtids lärande¹⁷. Ämneskunskaperna är alltså viktiga och det läggs en hel del fokus på dem både i styrdokumentet och i kurslitteraturen. Det är även viktigt att uppdatera och utveckla ämneskunskaperna.

Kommunikation

Kommunikation är något som vi alla använder oss utav när vi ska förmedla något. I skolans värld blir kommunikationen ännu viktigare då dess verksamhet bygger på detta. När det gäller kommunikation är det främst verbal kommunikation som skrivs om i den pedagogiska kurslitteraturen. Vi förmådde inte hitta någonting om fysisk kommunikation i litteraturen.

Det står i kurslitteraturen att en lärare skall använda sig av de medel som finns tillgängliga inom skolans värld för att stödja eleverna.¹⁸ Det handlar om att ta till vara på den omgivning och den miljö man befinner sig i, men också att hitta de medel som kan stödja eleverna i deras lärande. Detta är bland andra ett ideal som framställs inom lärarutbildningen vid Göteborgs Universitet. Den latent innebörden med dessa riktlinjer är att följer man dessa direktiv kommer man att vara den bästa läraren. Litteraturen tar upp att all undervisning bygger på kommunikation.¹⁹ Enligt den sociokulturella skolan är den mänskliga kommunikationen och språket som man kommunicerar med väsentligt för lärandet²⁰. Utan kommunikationen mellan lärare och elever och elever sinsemellan menar man enligt den sociokulturella skolan att lärandet inte kan utvecklas.

Kurslitteraturen talar också om att relationer mellan lärare och elever är viktiga. Det blir därför viktigt att man lär känna varandra som lärare och elev. En annan aspekt som nämns i kursböckerna är att lärande även har ännu en social dimension där eleverna får chans att lära sig av varandra.²¹ Detta i enlighet med den sociokulturella skolan.

Förutom kommunikation som förs i klassrumsmiljön finner man även i kurslitteraturen kommunikationen mellan lärare och föräldrar. Man tar till exempel upp vikten av personliga brev till föräldrarna bland annat vid inbjudan till möten eller konferenser. Läroplanen beskriver också dessa riktlinjer och ett exempel på detta är:

”Läraren skall samverka med och fortlöpande informera föräldrarna om

¹⁷ Lpo 94

¹⁸ Kernell, (2002), sid.90

¹⁹ Kernell, (2002), sid. 96

²⁰ Claesson, (2002) sid. 42

²¹ MacBeath; McGlynn (2005), sid. 13

Vidare står det i Göteborgs stads egna skolplan att föräldrar skall ha rätten till att ha ett inflytande och visa delaktighet utifrån deras intresse och engagemang i barnets lärande. Detta finner man även stöd för i läroplanen.

”Skolan skall klargöra för elever och föräldrar vilka mål utbildningen har, vilka krav skolan ställer och vilka rättigheter och skyldigheter elever och deras vårdnadshavare har.”²³

Författarna MacBeath och McGlynn menar att en bra kommunikation med föräldrarna är något som en lärare bör behärska. De menar att när man kallar föräldrarna till ett möte bör man gå igenom kallelsen och se om den är personlig eller opersonlig. Man bör också ställa sig frågan om kallelsen kommer att få föräldrarna att svara eller inte. Alla dessa frågor och genomgångar av kallelsen kommer i sin tur att leda till att man får en bra kommunikation med föräldrarna.²⁴

Som tidigare nämnts är kommunikationen bland de viktigaste elementen för ett aktivt lärande ska kunna ske. Det är grundläggande med kommunikation mellan lärare och elev, elever sinsemellan och lärare och föräldrar för att uppnå den bästa utvecklingen både akademiskt och socialt.

Ansvar i skolan

Vi har under de tidigare avsnitten belyst ett antal olika områden. Det har kanske framgått att i princip allt ansvar som ligger på en yrkesverksam lärare är inom skolan. Vi ville ändå titta närmare på just det övergripande ansvaret inom skolan och hur det ser ut och på vilket sätt det tas upp i kurslitteraturen.

Det betonas tydligt i kurslitteraturen vad som föredras av både lärare och skolor inom skolväsendet. Det föredras ordningsamma skolor framför stökiga skolor och självklart skolor där elever gör framsteg. Skolor där eleverna gör framsteg beskrivs som skolor där lärarna är aktiva i sin lärarroll och följer eleverna i deras akademiska utveckling.²⁵ Aktiva i lärarrollen menas här att vara goda pedagoger som ständigt arbetar med att hitta didaktiska sätt och metoder att hjälpa eleverna att lära sig. När man talar om att följa elevernas

²² Lpo 94

²³ Lpo 94

²⁴ MacBeath; McGlynn (2005), sid. 137

²⁵ MacBeath; McGlynn (2005), sid. 13

utveckling handlar det ofta om ett engagemang i varje elev och en förmåga att se deras framsteg och utveckling i olika områden.

Den pedagogiska litteraturen nämner dock endast ansvar i klassrummet och inom skolans miljö. Det skrivs sällan om någonting utanför skolans ramar. När det väl skrivs någonting om ansvaret utanför skolans tid och rum handlar det om hemläxor som eleverna får och att detta är både elevernas och föräldrarnas eget ansvarsområde. Däremot skrivs det om restriktioner och avgränsningar av tid och rum. Många gånger skrivs det om begreppet klassrummet i kurslitteraturen, vilket tyder på en fysisk och tidsmässig begränsning av en lärares arbetsuppgifter. Enligt Doyle handlar en lärares arbete om att hantera verkligheten i klassrummet²⁶. Doyle är inte den enda författaren eller forskaren som skriver om just klassrummet när man talar om en lärares arbete. Klassrummet används ibland som en metafor av en rumslig och tidslig och även ibland en social avgränsning till resten av världen som befinner sig utanför detta klassrum.

När man som student läser denna kurslitteratur som så många gånger nämner just klassrummet skulle man lätt kunna få uppfattningen om att det fysiska klassrummet och den fysiska lektionstiden är det mest väsentliga i en lärares yrke. Man blir som lärarstudent medveten om att det är där fokus ligger på lärarens arbetsuppgifter och yrkesroll. Carlgren skriver att en lärare hela tiden måste vara handlingsorienterad i klassrummet²⁷.

I boken *Pedagogerna* står det att den miljön och det fysiska rum som en lärare och elever befinner sig i har en påverkan både på kommunikationen dem emellan och lärandet i sig. Man skulle kunna spekulera i att det faktum att så många författare och forskare använder just begreppet klassrummet är ett medvetet val för att placera lärandet och kommunikationen mellan lärare och elever inom en legitimerad och överenskommen plats. Författarna av boken *Pedagogerna* menar att om man skulle ändra på miljön skulle man göra en ändring i det budskap som man sänder ut. Genom ändringen skulle man sända ut nya budskap som också förändrar handlandet av dem som befinner sig i den nya miljön. Det finns till och med några forskare som går så långt att de kallar miljön för den "tredje pedagogen"²⁸.

I läroplanen står det att läraryrket bär med sig ett stort ansvar som bygger på samhällets tillit vilket bär med sig ett stort yrkesansvar. Då samhället ständigt är förändligt bör läraren vara så pass tänjbar att kunna omforma undervisningen både ur ett samhälligt perspektiv och självfallet även elevernas behov. För att åstadkomma de ultimata förutsättningarna för elevers lärande är det lärarens ansvar att självständigt och tillsammans med andra verksamma

²⁶ Forsell, (2005), sid. 270

²⁷ Forsell, (2005), sid. 280

²⁸ Forsell, (2005), sid. 202

pedagoger skapa en stämning i klassrumsmiljön som leder till en tilltalande tillvaro²⁹.

Även här ser man i det övergripande ansvaret som en lärare har enligt läroplanerna finns det också en miljö där man begränsar sig till. Man märker också att läroplanerna går i samklang med kurslitteraturen där skolans fysiska rum ofta beskrivs som den fysiska miljön som är till lärarnas förfogande. Det framgår att klassrummet i sig är den fysiska miljön som styrdokumentet och mycket av kurslitteraturen samt forskningen refererar till när de talar om miljöer för lärande.

Den fysiska rumsbestämningen är dock inte den enda avgränsningen som nämns i litteraturen och läroplanerna. Vi har nämnt innan att det även handlar om och skrivs om tidsbegränsningar. Det handlar om att rätt saker måste göras vid rätt tidpunkt som enligt kurslitteraturen ofta beskrivs som ett dilemma för verksamma lärare. Detta då tiden inte alltid räcker till³⁰.

”Verksamheten i skolan är tidsstyrd”³¹

Flera av böckerna i kurslitteraturen nämner denna tidsbegränsning som något problematiskt. Det framgår ofta av kurslitteraturen att detta är något som många verksamma lärare bekymras över. Detta då en lärare har många arbetsuppgifter och därför tvingas prioritera för att hinna med allt.³²

Vidare står det i *Miljöer för lärande* att skolan är en institution för sig själv som har egna mål, syften och verksamhet. Denna författare menar att skolan skiljer sig från det dagliga livet utanför vilket också tyder på att det finns en gränsdragning mellan skolan som fysisk plats och tidsbestämd ram och livet utanför detta. Hon menar att det är det som gör skolan till en skola är att den kan inskola eleverna till att avgränsa och presentera sammanhang utifrån en förståelse av omvärlden.

I boken *Lärare av imorgon* står det till exempel om en lärare som inte tycker att han räcker till. Den här lärarens ideal är att vara och en ska jobba i sin egen takt, men han ser inte hur det skall fungera då det enligt honom inte finns tid till det. Detta kan ses som ett verkligt exempel på den begränsning som den utsatta tiden i skolan omfattar för en lärares förfoganden³³.

”Man kan också ha individuella genomgångar-

²⁹ Lpo 94

³⁰ Forsell, (2005), sid 202

³¹ Carlgren; Marton, (1999), sid. 84

³² Claesson, (2002), sid. 80

³³ Carlgren; Marton, (1999), sid. 137

men då räcker inte tiden till”³⁴

Det finns flera exempel i kursböckerna där verksamma lärare talar om liknande begränsningar av tid, rum eller resurs. Ingenstans i pedagogik böckerna har vi hittat texter som nämner hur en lärare skall vara utanför skolan, det vill säga hur man ska vara utanför skolans värld, skolans tid och rum. Läroplanen Lpo94 säger dock att det bör finnas ett samarbete mellan skolan och vårdnadshavare³⁵.

”Alla som arbetar i skolan skall: samarbeta med elevernas vårdnadshavare så att man tillsammans kan utveckla skolans innehåll och verksamhet”³⁶.

Det är anmärkningsvärt att man även här i läroplanen talar om att det än en gång handlar om att utveckla skolans innehåll och verksamhet. Alltså ligger även här fokus på skolan som institution. Detta är enligt våra studier något som är genomgående för både kurslitteraturen och läroplanerna att man som lärarstudent eller som verksam lärare får dessa gränsdragningar både som fysiskt rum och tid att förhålla sig till. Klassrummet blir således många gånger både en faktiskt och en metaforisk begränsning av läraryrket och en dennes ansvars område.

Motivationsansvar

Det framgår många gånger i kurslitteraturen att ansvaret för motivation främst ligger på läraren. Det vill säga, det är läraren som måste hitta arbetsmetoder som intresserar och motiverar eleverna till lärande. Motivationen skall dessutom som vi har nämnt ovan finnas inom klassrummets och skolans ramar. Det framgår även i kurslitteraturen att det är upp till läraren att försöka få eleverna att arbeta med uppgifter av olika slag.³⁷

”I stort går lärares arbete ut på att få eleverna att arbeta och träna genom att göra uppgifter i läroböcker.”³⁸

I ovanstående exempel blir det tydligt för läsaren att det handlar om att läraren hittar uppgifter att göra och intressanta arbetsmetoder inom klassrummets eller skolans fysiska rum för att motivera eleverna till att vilja lära och utvecklas akademiskt. När det gäller lärande utanför skolans fysiska rum sägs det som vi

³⁴ Carlgren; Marton, (1999), sid. 38

³⁵ Claesson, (2002), sid. 105

³⁶ Lpo 94

³⁷ Carlgren; Marton, (2002), sid. 52

³⁸ Carlgren; Marton, (2002), sid. 35

nämnt tidigare att det är viktigt med engagemang från föräldrarna. I boken *Självvärdering – vad har skolan att vinna?* skriver författarna till kursboken att föräldrarna är viktiga medutbildare och att hemmets roll är betydelsefull för en elevs lärande.

”föräldrarna är nödvändiga och värdefulla medutbildare och att barnen lär sig bäst när det finns någon form av brygga mellan lärandet i hemmet och lärandet i skolan”³⁹

I detta citat kan man se att kurslitteraturen inte lägger hela motivationsansvaret bara på lärarna utan att man ser att föräldrar har en viktig roll att spela i motivationsområdet. Samma författare menar att hemläxor endast fungerar om lärarna är tydliga med vad som skall göras och behöver göras inom skolans rum och tid. Då blir det också tydligt för eleverna vad som inte kommer att göras i skolan utan behöver göras som hemläxa istället. Författarna trycker flera gånger på föräldrarnas roll i att hemläxorna blir gjorda och att eleverna har en fungerande lärande miljö hemma inom vilken de kan utvecklas.

Enligt skolplanen vid skolutvecklingen för Göteborg stad är det viktigt att lärarna motiverar eleverna genom att de kan känna sig delaktiga och medskapande i undervisningen. Detta kan ses som ett motivationsansvar som ingår i lärarens pedagogiska ansvar.

”...att alla ungdomar ska kunna känna lust och motivation vara delaktiga och medskapande samt få en helhetssyn i sitt lärande.”⁴⁰

I dessa riktlinjer kan man se att delaktigheten är viktig för elevers motivation till lärande och därför är det viktigt att läraren försöker få eleverna att delaktighet. De menar även att detta är ett ansvar som ligger hos alla som jobbar inom skolan inte bara de som jobbar som lärare, vilket i så fall även skulle innefatta fritidspedagoger, skolledning, rektorer och alla andra som är verksamma inom skolans område. Tittar man övergripande både på kurslitteraturen och styrdokumentet ser man således att motivationsansvaret är något som ligger främst på den yrkesverksamma lärarens axlar i synnerhet när eleverna befinner sig inom skolans rum och tid. Man anser dock att detta är ett ansvar som även ligger på andra människor som är verksamma inom skolans område. När eleverna däremot befinner sig utan skolans tid och rum anser man att föräldrarna har en viktig roll att spela när det gäller motivation till lärandet och studierna.

³⁹ MacBeath; McGlynn (2005), sid. 13

⁴⁰ Göteborg stads skolplan

Metod

Val av metod

I en analys kan man studera eller läsa olika texter, statistik eller annat material. Eftersom Klass 9A är en programserie som visades på Sveriges Television var det naturligt att dessa program eller rörliga bilder i vår analys skulle studeras som texter. Det vill säga de olika avsnitten i serien kom att användas som medietexter.

Det finns främst två olika sätt att göra en innehållsanalys på. Den ena är kvantitativ och den andra är kvalitativ analysmetod. Skillnaden mellan en kvalitativ och en kvantitativ analys är att i den kvalitativa analysen gör man inte numeriska beräkningar, då detta inte är intressant ur en kvalitativ synvinkel. I den kvalitativa analysen försöker man hitta samband och relationer mellan olika texter⁴¹. Vi valde att göra en kvalitativ innehållsanalys av programserien Klass 9A då vi tyckte att den kvalitativa studieanalysen passade vår studie bäst. Författaren Steinar Kvale nämner i *Den kvalitativa forskningsinterjun* att syftet med kvalitativa undersökningar är att tolka de teman som förekommer⁴². Detta tyckte vi var bra eftersom vi var ute efter att undersöka även de latenta budskapen i programserien.

Oavsett vilken metod man väljer har den konsekvenser. Konsekvenserna kan vara av både fördelar och nackdelar. Det kan vara så att på grund av att man väljer exempelvis en kvalitativ metod går man miste om en statistisk framtagning av ett material och en kvantitativ kategorisering av olika saker som förekommer i materialet. Samtidigt som om man å andra sidan väljer en kvantitativ metod kan man gå miste om att i detalj söka efter tolkningar eller meningar med vissa texter. Då båda metoderna är vetenskapligt användbara och bra men ger en lite olika fokus handlar det om att ta den metoden som bäst kan tänkas sortera fram det man vill studera. Då vi valde att använda en kvalitativ metod kommer vi i den här studien gå miste om en statistisk analys som den kvantitativa metoden hade givit oss. Då vi i den här studien var mer intresserade av den bild som framställs och de budskap som programserien Klass 9A förmedlar ansåg vi ändå att den kvalitativa metoden skulle passa oss bättre. Kvale nämner även att det inte finns några magiska verktyg när det gäller analysmetoder utan den centrala analysuppgiften ligger alltid hos den som ställer frågan.

⁴¹ McQuail, (2005), sid. 364

⁴² Kvale, (1997), sid. 170

Detta innebär att vi som utförde den här analysen naturligtvis gjorde den utifrån våra egna glasögon. I andra ord är man färgad av sin förförståelse och de teorier man tidigare läst sig in på. Det gör att man ställer vissa tematiska frågor till intervjumaterialet som någon annan kanske inte hade ställt. Detta är något som Kvale beskriver som den naturlistiska generaliseringen då den bygger på den personliga erfarenheten vi människor har⁴³. Vi läser till exempel båda två till lärare vid Göteborgs Universitet och tänker någon gång i framtiden att arbeta som lärare. Detta gör att vi har ett intresse för den här uppsatsen på olika plan. Det gör också att vi kanske har en annan syn och likaså en annan inblick i en lärares vardag och arbetsuppgifter än vad till exempel en handelsstuderande har. Detta kan givetvis både betraktas som en fördel eller som en nackdel i analysen. Som människa kan det vara väldigt svårt om ens möjligt att vara objektiv. Det viktiga är kanske att försöka vara transparent och att vi som gjorde studien är medvetna om det faktum att vi har en förförståelse likadant som vår läsare också blir medveten om detta.

Samtidigt som vi gjorde analysen fördjupade vi oss även i kurslitteraturen från de pedagogiska blocken av lärarutbildningen vid Göteborgs Universitet. Syftet med studien var att undersöka vart en lärares ansvar slutat i den bild av lärare som framställdes i programserien Klass 9A. Vi valde därför att fokusera oss på ansvarproblematiken som framställs i programserien. När vi hade valt att utföra en kvalitativ innehållsanalys av programserien valde vi även att använda oss av den så kallade ECA-metoden.

Etnografisk kvalitativ textanalys

Vi valde att göra en så kallad Etnografisk kvalitativ textanalys som även kallas för en ECA-analys. Vi kommer i fortsättningen att kalla den för ECA analys. Namnet på analysen refererar till studiet av kulturella företeenden och människor. Det är en metod som utvecklats inom sociologin.⁴⁴ Den går ut på att man tematiskt tittar på olika saker i ett medium. Exempelvis tittar man på miljön först och därefter kommunikationen och så vidare på andra teman. Analysen är alltså baserad på att man samlar in kvalitativ information i till exempel en tabell.⁴⁵ Efter att man samlat in informationen i en tabell kan man också titta på de olika temana ur andra synvinklar. Man kan till exempel lägga ihop två olika teman och titta på vad man nu ser. Det handlar om att försöka hitta eller se det latent i medietexten, det vill säga att man försöker finna den osagda eller djupare innebörden med en viss sekvens.

⁴³ Kvale, (1997), sid. 210

⁴⁴ Altheide, (1996), sid. 14

⁴⁵ Altheide, (1996), sid. 13

När man gör en ECA-analys växlar man ofta mellan förförståelsen, insamlingen av data och tematiseringen. Tanken är att man ska vara flexibel i sin förståelse och insamling och inte för fastlåst. Förförståelsen är ofta den som får en att börja finna saker ur medietexten men man ska utgå ifrån att alltid kunna upptäcka nya synvinklar och andra perspektiv.⁴⁶ Processen blir därför reflekterande och på ett sätt cirkulär. En och samma sekvens kan därför passa in i flera olika kategorier.

När man gör en ECA-analys är det lättare att upptäcka de små detaljerna. Varje gång man har ett nytt tema ställer man nya frågor till forskningsmaterialet för att hitta nya mindre bitar. Dessa bitar kan ibland förbises om man inte använder sig av olika mindre teman. Anledningen till att vi valde att använda oss av metoden ECA-analys var för att kunna se in i de minsta detaljerna som man som åskådare annars kanske missar.

Tillvägagångssättet

Vi började med att ladda ner hela programserien Klass 9A från SVT's hemsida på Internet för att sedan titta igenom hela serien. Detta gjorde vi för att skapa oss en helhetsbild av programserien till att börja med. Detta underlättade vår analys väsentligt då vi hade det lätt tillgängligt och kunde gå tillbaka till de olika avsnitten och titta om igen. Altheide menar att i dagsläget är det mycket lättare att analysera media då Internet har underlättat en hel del för forskare⁴⁷.

Programserien Klass 9A består av tretton avsnitt varav det första avsnittet var på cirka en timma och de resterande var på cirka trettio minuter vardera. De olika avsnitten handlar om och visar olika sekvenser. En del sekvenser får man möta endast lärarna, i en del endast eleverna och i andra sekvenser lärarna och eleverna tillsammans. I andra sekvenser får man även möta andra personer som rektorerna på skolan, elevernas föräldrar och en professor inom ämnet pedagogik.

Efter att programserien sänts den första säsongen gjordes ett extra avsnitt som hette *vad hände med Klass 9A?*. Vi tittade även på detta extra avsnitt som mestadels behandlade Klass 9A efter att de gått färdigt grundskolan. I övrigt fick man se några klipp från säsongen, det vill säga från de resterande tretton avsnitten. Av denna anledning ansåg vi att detta extra avsnitt inte var intressant för vår studie och vi valde därför att inte inkludera det extra avsnittet i vårt råmaterial.

⁴⁶ Altheide, (1996), sid. 16

⁴⁷ Altheide, (1996), sid. 60

En ECA-analys går ut på att man kategoriserar olika områden som man sedan går in och söker i en text. Det vill säga man plockar ut all den information som är väsentlig för just den eller de områdena som man söker. Därefter bör man kategorisera dem för att se texten utifrån just dessa indelningsgrupper. I vår ECA-analys av medietexterna valde vi alltså att fokusera på frågan när eller vart en lärares ansvar slutar. Det vill säga hur långt en lärare bör gå eller går för att "få med" sina elever i utbildningen. Det handlar alltså om något som vi kallar för ansvarsproblematik.

Eftersom ansvar är ett brett område och innefattar en hel del olika saker som vi tidigare nämnt valde vi att definiera ansvar på ett sätt som ramar in det som vi ville titta närmare på. Nämligen ansvar inom sitt eget ämne, det vill säga det ämne som man är anställd för att undervisa i. Vi tittade även på ansvar inom skolans fysiska rum och inom skoltid. Vidare ville vi titta på ansvar för andra områden som att skapa trygghet eller att skapa en kompisrelation. I det sistnämnda ansvarsområdet tyckte vi att det även vore intressant att titta på kommunikationen då denna oftast är ett tecken på hur tryggheten eller kompisrelationen mellan lärare och elever ser ut. Samtidigt som vi tittade på kommunikationen och de andra ansvarsområdena ansåg vi att det var intressant att titta på hur miljön såg ut där dessa sekvenser utspelade sig. Miljön har dessutom en betydelse dels för att den ingår i det urval av ansvarsproblematik vi gjort som handlar om ansvar utanför skolans fysiska rum. Som vi nämnt tidigare har miljön en betydelse för hur kommunikationen sker och vilken typ av kommunikation vi använder oss utav och vilka budskap den förmedlar. Man kommunicerar ofta annorlunda hemma med sina barn och familj än man gör med kollegorna på arbetsplatsen till exempel. Av samma anledning är det intressant att titta på i vilken miljö lärarna kommunicerar med eleverna.

Vi gick därför igenom varje avsnitt för sig och plockade ut alla de sekvenser som vi kunde se som tog upp ansvarsproblematiken så som vi hade valt att definiera den på något sätt. Det vill säga om det fanns någon sekvens där läraren befann sig utanför skolans fysiska rum eller skoltid men fortfarande i sin roll som lärare, plockade vi ut den sekvensen. Likadant plockade vi ut sekvenser där någon av lärarna i Klass 9A sågs prata med eleverna om något som låg utanför det ämne som de själva undervisade dem i. Vi valde även att plocka ut de sekvenser där lärarna kommunicerade med eleverna verbalt eller fysiskt på ett sätt som inte ingick i undervisningssyfte.

Till en början plockade vi även ut sekvenser som beskrev lärarna, vilken kompetens de hade, vilka ämnen de undervisade i och när de beskrevs som "Sveriges bästa pedagoger". Detta då vi tänkte att dessa sekvenser sedan kunde jämföras med de andra, men därefter kom vi fram till att dessa frågor inte var relevanta för vår studie och valde istället att endast fokusera på ansvarsproblematiken. Det första urvalet av sekvenser vi gjorde kan man ta del av i bilaga I på sida 28.

Utdrag ur bilaga I

Nedan presenteras ett exempel på utvalda sekvenser.

Klass 9A

Vart börjar eller slutar lärarens ansvar?

Avsnitt 1

Avsnitt: 1 (efter 6 min.)

Sekvensbeskrivning: "Åtta av landets främsta pedagoger" narratören presenterar lärarna för första gången.

Avsnitt: 1 (efter 8 minuter)

Sekvensbeskrivning: "Det är något allvarligt som har hänt med den svenska skolan under de senaste tio åren. Drygt 24% av eleverna i landet är icke-godkända i något ämne. 10% har inte godkänt i något av kärnämnen"

Avsnitt: 1 (efter 12 minuter)

Sekvensbeskrivning: Matematikläraren säger till filmteamet: "Vad gör man inte för dem man älskar? Ett råd till lärare är att vinna deras hjärtan"

Därefter läste vi oss in på de olika kursböckerna ifrån lärarprogrammet vid Göteborgs Universitet. Anledningen till att vi läste dem efter att vi sett alla avsnitt av programserien innan var för att vi inte ville bli för färgade av litteraturens perspektiv i vårt tittande första gången.

I en kvalitativ innehållsanalys tolkar man texterna, försöker hitta det latent i dem. Man försöker utifrån olika synvinklar (läs teorier) upptäcka textens betydelse. Man vill alltså se det mångdimensionellt och försöka kartlägga olika områden för att också få en helhetsbild. I en kvalitativ analys blir tolkningen och förförståelsen viktig. Detta kan vara en nackdel, då man kanske inte alltid har förförståelse av alla teorier som finns på området och då finns det risk att man missar delar av det latent budskapet. Vår egen förförståelse kan även påverka utifrån de glasögon som vi läser texterna med. Detta är dock ofta ofrånkomligt då den mänskliga faktorn även spelar roll i studier. Givetvis skall

man alltid försöka minska på den faktorn och det var vår ambition att försöka se medietexterna ur så många olika synvinklar som möjligt.

Vi fördjupade oss i kurslitteraturen på lärarprogrammet vid Göteborgs Universitet för att kunna förankra vår bild av en lärare och dennes roll och ansvar. Vi studerade även kurslitteraturen som en bakgrund till att kunna förstå och plocka ut de delar av programserien Klass 9A som medietexter som var relevanta för ansvarsproblematiken. Detta för att lättare kunna urskilja eller hitta likheter mellan de olika ansvarsområdena vilket också gjorde dem mer tydliga i programserien Klass 9A.

För att få en flexibilitet i sin analys metod bör man som vi skrev tidigare vara öppen för att hitta nya trådar och idéer. Man skriver således olika frågor till materialet. Vi märkte när vi hade läst igenom kurslitteraturen en gång till att vi hade lite andra frågor att ställa till medietexterna. Frågorna blev mer fokuserade och tittade striktare endast på när lärarna iklädda sin roll som lärare gick utanför skolans tid och rum, eller det egna ämnet. Andra gången vi gick igenom sekvenserna ställde vi även mer utförligare frågor som fick oss att se en djupare innebörd med sekvenserna. Till exempel frågade vi inte bara vilken fysisk miljö sekvenserna utspelade sig i, utan även vilken känsla miljön förmedlade. Likadant när vi tittade på kommunikationen den andra gången tittade vi inte bara på vem som kommunicerade med vem, eller inte bara om kommunikationen var verbal eller fysisk utan även varför de kommunicerade som de gjorde. Vi tittade alltså på anledningarna bakom till exempel lärarnas kramande av eleverna. Dessa anledningar skiljde sig åt i olika sekvenser. Exempelvis var det ibland för att ge dem trygghet och stöd inför ett prov och ibland för visa dem vänskap och skapa en slags kompisrelation.

I det andra urvalet tittade vi även på dessa anledningar till varför man kommunicerade på ett visst sätt. När det gällde ansvar utanför det egna ämnet tittade vi på om det vara något som förklarades varför läraren hade "hand om" eleverna även ifall det var utanför det egna ämnet eller inte. Det vill säga om det till exempel framgick att lärarna vikarierade åt någon annan eller inte. I de fall då ingen förklaring angavs i programserien plockade vi ut även dessa sekvenser.

Vi tittade även på orsakerna till varför man gick utanför skoltid och skolans fysiska rum samt vad lärarna gjorde när de väl tog det steget att gå utanför skolans tid och rum. Många gånger fanns det ingen förklaring eller motivering någon annan stans i programserien till varför lärarna gick utan skolans tid och rum. Detta tolkade vi som att lärarna i Klass 9A framställdes som att de gjorde något som var så självklart att det inte behövdes förklaras i serien. Dessa sekvenser var då med i vårt urval och vår analys. Det andra urvalet av sekvenser och de frågor vi ställde till materialet kan man ta del av i bilaga II på sida 32. I andra urvalet föll några av sekvenserna från första urvalet bort då dessa inte längre kunde besvara alla våra frågor.

Enligt både Kvale och Altheide kan man när man är klar med kategoriseringen och kodningen slå ihop olika kategorier för att se andra bitar som man inte sett på samma sätt tidigare. Detta ökar den empiriska validiteten. Kvale skriver om att de olika teman ibland flyter in i varandra och det var likadant för oss när vi använde oss av analysmetoden⁴⁸. Det förekom många gånger överlappningar mellan de nyckelområden vi ville titta på. Exempelvis var det ibland inte lätt att skilja på miljö och kommunikation. Vi valde dock att behålla dem som två olika kategorier i sökandet men när vi sedan skulle tyda resultaten märkte vi att de ändå hörde ihop.

Ingående beskrivning av programmet Klass 9A

Programserien Klass 9A är en dokumentärserie som producerades av en producent vid Strix Television som heter Tomas Axelsson i samarbete med Sveriges Television syd.⁴⁹ Serien sändes under vårterminen 2008 med start den tolfte februari. Klass 9A gick på Sveriges Television 1 på måndagar vid tjuguet och trettio och därefter gick avsnitten på repris fyra gånger i veckan både på Sveriges Television 1 och Sveriges Television 24.

Programserien bestod av tretton avsnitt när det sändes första gången. Efter att programserien fått bra kritik och pris för bästa dokumentär sändes ett extra avsnitt om vad som hände med Klass 9A efter att programserien hade tagit slut.

Varje avsnitt består av cirka trettio minuter, förutom det första avsnittet som består av cirka sextio minuter. De flesta avsnitten börjar och slutar med att man får se olika platser i Malmö och Johannesskolans fasad.

Det finns en manlig narrator som berättar samt påminner om vad det är som har hänt tidigare, föregående avsnitt och vad som händer just nu. Narratorn både introducerar och berättar om dem man möter i programserien. Han påminner dessutom om målet med Klass 9A projektet som är att bli en av Sveriges bästa klasser. I flera avsnitt får man möta de två rektorer som tagit på sig att delta i det här projektet. Man får ta del av deras tankar om hur det går och vad de tänker inför framtiden.

I många av avsnitten får man som åskådare möta en äldre professor i pedagogik som talar. Den här professorn talar om hur en bra pedagogisk skola bör vara, samt hur en bra pedagogisk lärare bör vara och hur eleverna bör göra för att uppnå goda resultat och målen för studieplanen. Han uttrycker sig även om skolpolitiska frågor och ger sin syn på skolans utveckling genom åren och skolsituationen idag. Han talar även om lärandemiljö.

⁴⁸ Kvale, (1997) sid. 168

⁴⁹ <http://www.svt.se/svt/jsp/Crosslink.jsp?d=72201&a=1042608>

I varje avsnitt får man även möta minst två elever och lära känna dem på ett mer personligt plan. Man får ta del av deras skol- och livsbakgrund ibland får man även träffa och lära känna deras föräldrar och få insyn i deras hemmiljö. I många avsnitt får man även ta del av djupkonversationer som sker mellan filmteamet och eleven. Åskådarna får dessutom följa med eleverna efter skoltid, då de är ute och fikar, går på stan och umgås allmänt med vänner. Sedan får man också se eleverna i skolmiljö så som; i klassrummet, i skolkorridoren, i matsalen och på skolgården. Man får se dem interagera med andra elever och även med lärare i olika miljöer. Ibland får man som åskådare följa dem på väg hem och till skolan. Man får även följa med eleverna på studiebesök och praktikplatser.

Det finns likväl inslag från när lärarna undervisar och hur de handskas med eleverna både innanför och utanför skolan. Man får ta del av djupgående samtal mellan lärare och elever och även mellan lärare och skolledning. Lärarna pratar också många gånger direkt med filmteamet om olika elevers skolsituation och hur de resonerar kring det. Åskådarna får dessutom ta del av när lärarna besöker eleverna på praktikplatser, hemma och andra platser utanför skolans miljö.

I sista avsnittet får man som åskådare reda på att Klass 9A har höjt sitt genomsnittliga betyg i samtliga kärnämnen nämligen; matematik, engelska och svenska. Detta var målet med projektet.

Diskussion

Programserien Klass 9A beskrivs som en dokumentärserie av Sveriges Television men det man bör ha i åtanke när man tittar på serien är att den är redigerad. Det vill säga man får som åskådare egentligen inte ta del av hela verkligheten då vissa delar uppenbarligen har redigerats bort ur råmaterialet. Det finns många olika aspekter som begränsar vid en redigering. Den största och kanske mest påtagliga begränsningen brukar vara tid. Ett program eller en programserie brukar ofta bli anslagen en viss tid eller antal timmar av producenten. Förutom tid finns det givetvis andra faktorer som kan påverka vad som i slutändan finns kvar i det redigerade materialet.

Även i programserien Klass 9A kan det ha funnits flera faktorer som gjort att man klippt bort vissa delar av dokumentären. Det finns således säkerligen mycket råmaterial som åskådarna aldrig kommer att få ta del av. Detta kan innebära att man som åskådare faktiskt inte får en helhetsbild av Klass 9A i verkligheten. Redaktörerna för den här programserien har gjort ett aktivt urval av vissa scener och klipp ur råmaterialet förmodligen av olika anledningar. Det kan ha varit alla möjliga faktorer som har påverkat detta urval av råmaterial.

Till exempel kan det vara politiska ideologier, politisk korrekthet, integritets och sekretesskyddande principer, personliga tycken och ställningstaganden. Som åskådare reflekterar man kanske inte kring vad som finns i råmaterialet bakom en dokumentärserie, i detta fall programserien Klass 9A. Det som blir intressant är trots allt det som blir publikt i den offentliga sfären av programserien Klass 9A. Detta eftersom det är det material som åskådarna får ta del utav och som kommer att väcka tankar och idéer hos medborgarna i samhället.

Enligt en del forskare får vi människor reda på vilka vi är och vad som förväntas utav oss först genom vår familj som de betecknar som vår primära socialisation och därefter vår sekundära socialisation - massmedierna. Medierna är i den bemärkelsen på ett sätt själva samhället. De definierar verkligheten omkring oss och hjälper oss att förstå världen. Detta innebär att medierna talar om för oss vad som är bra eller dåligt, viktigt eller oviktigt.⁵⁰

Mediernas påverkan på människan är något som ständigt diskuteras. En del hävdar att medierna har en påverkan på oss, medan andra menar att medierna snarare upprätthåller förhållanden som redan existerar⁵¹. Oavsett vart man står i denna fråga kan det antas att medierna har en betydelse för samhällets diskurser. Det innebär också att det som syns eller hörs i media om skolan och läraryrket har en betydelse för människors syn på dem. I denna bemärkelse blir det intressant att närmare studera den bild av lärande och lärarens ansvar som framställs i Klass 9A.

Resultat och Analys

När vi gjorde ECA analysen av programserien Klass 9A fann vi en hel del sekvenser som handlade om ansvarsproblematiske områden i skolans värld. Lärarna i Klass 9A påvisar eller framställs många gånger som emotionellt involverade i elevernas akademiska och privata liv. De talar ofta om eleverna i kärleksfulla och relations antydande ordalag.

Det fanns även en hel del sekvenser där lärarna befann sig utanför skolans fysiska rum och/eller utanför skolans tid, men diskuterade och involverade sig i elevernas liv på olika sätt. Vi valde att tematiskt visa resultaten och analysen i denna del. Detta för att underlätta för läsaren att se ansvarsproblematiken i mindre områden för att sedan kunna se helheten.

Först ville vi visa på ett utdrag ur ECA-analysen som vi utfört för att läsaren skall kunna se hur protokollet sett ut. Hela protokollet finns som bilaga II för de som vill ta del av den.

⁵⁰ Gripsrud, (2002), sid. 17

⁵¹ Gripsrud, (2002), sid. 57

Utdrag ur protokoll:

Klass 9A	Sekvens 1	Sekvens 2	Sekvens 3	Sekvens 4	Sekvens 5
Ansvar	Lärare-relation, motivation & känslor. Det aktualiserar ansvaret en lärare har att vinna elevernas hjärtan dvs. vinna deras kärlek och förtroende.	Lärare-motivation, Lärarens ansvar aktualiseras med att utanför sitt ämne, utanför egen lektionstid.	Lärare-relation, trygghet. Läraren har ansvar att umgås med eleverna och skapa en trygghetskänsla hos eleverna och kamratskap med dem även utanför lektionstid.	Lärare-Motivation, det är lärarens ansvar att skapa bra relation med eleverna. Läraren blir som en kompis med eleverna och skapar trygghet.	Lärare-Motivation, lärarens ansvar aktualiseras genom att läraren ansvarar för elevens närvaro på dennes lektion, tar därför tag i detta utanför lektionstid.
Kommunikation	Lärare-Filmteam Verbal, hjärtlig, glad	Lärare- Elev Verbal, privat samtal som inger förtroende. Moderlig känsla.	Lärare- Elev Verbal, gemytlig och personlig, privat, här pratar de förtroget om sig själva utanför skolan.	Lärare- Elev Avslappnad och kroppslig, fysisk kommunikation, glada miner och ansikten, avslappnat kroppsspråk, lite verbal kommunikation.	Lärare- Elev Verbal, avslappnat, intimt, väldigt personligt.
Miljö	Korridor, en behaglig och kamratlig miljö där läraren är på en nivå i samklang med eleverna.	Klassrum, slutet rum, känsla av privat och intimt.	Ej matsal, men något avskilt rum som endast klass 9A och deras lärare befinner sig i. Man får en slags hemkänsla då folk sitter och umgås runt matbordet	Korridor och klassrum, avslappnad stämning, miljön känns som hemma, fylld av glädje.	Båda sitter ute på skolgården i en lättsam miljö.
Eget Ämne	Ja	Nej	Nej	Nej	Ja
Beskrivning	"Vad gör man inte för dem man älskar?"	"SO-Samtal om frånvaro i gymnastiken"	"Äter lunch med elever"	"Bryter arm med elever, lyssna på musik"	"Frånvarande elev-gymnastik"

Lärarens ansvar utanför sitt eget ämne

Lärarna i Klass 9A visas i flera olika sammanhang där de berör eleverna inte bara i sitt eget ämne utan även många gånger utanför sitt eget ämne. Det vill säga att lärarna tar ansvar för eleverna ett stort antal gånger, även när det berör något annat än det som de själva undervisar eleverna i. Man får som åskådare till exempel ta del av att SO-läraren försöker övertala en av eleverna att gå på gymnastiklektionen⁵². Samma lärare är också den som följer med eleverna till gymnasimässan inför valet av framtida gymnasieskola⁵³.

En annan lärare som undervisar Klass 9A i ämnet idrott bokar in ett möte till eleverna med en polis. Detta då han vet att det finns ett intresse bland vissa av klassens elever som funderar på att välja just polis som ett framtida yrke. Idrottsläraren engagerar sig dessutom i en elev som har svårt att komma i tid på lektionerna. Han erbjuder sig att promenera till skolan tillsammans med denna elev så att eleven kommer i tid till skolan.

Det som vi kan tycka vara intressant med den här sekvensen är att läraren tar på sig ansvaret att eleverna kommer i tid till skolan. Man kan som åskådare undra varför det här ansvaret inte ligger hos föräldrarna. Ingenstans i kurslitteraturen har vi hittat antydningar på att följa elever till skolan skulle ingå i läraruppdraget.

Samma lärare bjuder också in rapgruppen Advance Patrol till att föreläsa och hålla i en workshop med eleverna i Klass 9A. Den här workshopen handlar om rap och poesi, det vill säga ett ämne som inte hör hemma i gymnastiklärarens eget ämnesområde. Som åskådare får man aldrig en förklarig till varför idrottsläraren väljer att hålla i en inspirationslektion i svenska. Vidare erbjuder idrottsläraren även extra utsatt läxhjälp i ämnet svenska och engelska till en av eleverna som har svårigheter i dessa ämnen⁵⁴.

Detta är flera exempel på att lärarna i Klass 9A ofta hjälper eller försöker övertala eleverna att gå på andra lektioner, eller ibland till och med undervisar dem i ämnen som inte är deras egna.

⁵² Se bilaga II sekvens 2

⁵³ Se bilaga II sekvens 9

⁵⁴ Se bilaga II sekvens 16

Lärarens ansvar utanför skoltid

Flera av lärarna i programserien Klass 9A tar i vissa fall ansvar för eleverna utanför skoltiden vilket kan uppfattas både som medvetet eller omedvetet.

Ett exempel på detta är när matematikläraren håller ett samtal med några av klassens elever. Då får han dem att lova honom att de ska ta sig an uppgiften att studera matematik minst en timme varje dag⁵⁵. Detta tyder på att han anser att han behöver ta ansvar för att hjälpa eleverna även utanför skoltiden för att de ska kunna utvecklas i ämnet matematik. Detta ansvarstagande från hans sida gör att han får eleverna att "lova" honom att ägna en viss andel av deras fritid till matematikstudier. Enligt kurslitteraturen är det föräldrarnas ansvar att elevernas hemläxor blir gjorda.⁵⁶

Idrottsläraren tar sig an uppgiften att gå med en elev till skolan så att denne kan komma i tid till alla sina lektioner⁵⁷. Vi såg även i ovanstående exempel att idrottsläraren bokade in ett möte med en polis för några av eleverna utanför skoltid⁵⁸. Han ägnar någon eller några timmar med eleverna utanför skoltiden endast för att ge dem inblick i hur det kan vara att arbeta som polis. Enligt kurslitteraturen är tiden en av de begränsningar som en lärare har att förhålla sig till och det ingår inte i läraransvaret att gå utöver denna tid.⁵⁹

Musikläraren som undervisar Klass 9A i ämnet musik ger en av eleverna en elbas som gåva. I samma sekvens säger han att han "har haft att göra den här veckan" för att få kunna sätta ihop den⁶⁰. Det framgår inte vad det innebär i arbetstid att han har arbetat på elbasen en vecka för att laga den. Som åskådare skulle man kunna uppfatta det som att han inte har tagit ledigt från arbetet en vecka för att ordna elbasen utan att han eventuellt gjort detta utanför skoltid. Det vill säga på sin egen fritid. Detta är givetvis ett antagande men i så fall har även den här läraren gått över den tid och resursbegränsning som många lärare har att förhålla sig till.

Ett annat exempel på att lärarna i programserien Klass 9A ibland tar ansvar för eleverna utanför skoltid är att svenskläraren söker upp en elevs föräldrar på deras restaurang då de inte kom till elevrådskonferensen. Detta är ett antal exempel på hur lärarna i programserien ibland tar ansvar för saker och ting som ligger utanför skoltiden, det vill säga deras arbetstid.

⁵⁵ Se bilaga II sekvens 14

⁵⁶ MacBeath; McGyllen, (2005), sid 13

⁵⁷ Se bilaga II sekvens 12

⁵⁸ Se bilaga II sekvens 10

⁵⁹ Carlgren, (2002), sid.138

⁶⁰ Se bilaga II sekvens 13

Lärarens ansvar utanför skolans fysiska rum

En lärares ansvar utanför skolans fysiska rum är något som hör ihop lite med föregående kategori. Ett ansvar utanför skolans fysiska rum behöver kanske inte alltid vara just fysiskt.

Ett exempel som framgår i programserien vad gäller en lärares ansvar utanför skolans fysiska rum är när eleverna i Klass 9A framför via en elev att de gärna vill att de nya lärarna skall stanna kvar hos dem. Eleven framför denna önskan med motiveringen att de nya Klass 9A lärarna är bättre.

”Ni lär oss bättre och frågar hur vi har det hemma och så...”⁶¹

En bra, eller bättre lärare som nämns i serien är alltså en lärare som inte bara stannar i skolans fysiska rum utan som även ser att det angår henne eller honom vad som sker utanför skolans värld.

Två utav lärarna i Klass 9A besöker också några elever på deras praktikplatser. En av dessa lärare ger en praoelev dennes akademiska prognos, det vill säga han talar med honom om hans akademiska utveckling trots att de befinner sig utanför skolans fysiska värld.

Den andra läraren har en levande matematik lektion på praktikplatsen med eleverna. Det är som om trots att ingen av dem befinner sig i skolans fysiska rum, eller inom lektionstid för matematik anser läraren sig ändå ta med sig ansvaret att undervisa eleverna inom sitt ämne även utanför dess fysiska rum och lektionstid.

Andra exempel på att lärarna tar med sig sitt ansvar som lärare även när de befinner sig utanför skolans fysiska rum är de exempel vi nämnt tidigare om SO - läraren som följer eleverna till gymnasimässan. Idrottsläraren som bokar upp ett möte med en polis utanför skolans rum. Samt att en av lärarna promenerar tillsammans med en elev till skolan och en annan lärare begär av eleverna att de även utanför skolans fysiska rum skall fasthålla vid det löfte de har givit honom.

Svenskläraren går utanför skolans fysiska rum för att påminna och bjuda in föräldrarna till en elev vars möte har blivit inställt. I alla dessa exempel och särskilt det sistnämnda tar dessa lärare med sig ett läraransvar även utanför skolans fysiska rum.

⁶¹ Se bilaga II, sekvens 18

Det står som vi har nämnt tidigare i *Miljöer för lärande* att skolan är en institution för sig själv som har egna mål, syften och verksamhet. Denna författare menar att skolan skiljer sig från det dagliga livet utanför vilket tyder på att det finns en gränsdragning mellan skolan som fysisk plats och tidsbestämd ram och livet utanför detta.⁶² Dessa gränser är något som lärarna i Klass 9A ofta går över.

Lärarens ansvar för elevers närvaro

Vem är det egentligen som bär ansvaret för att skolans elever närvarar på lektionerna? En del kan tycka att det är lärarnas ansvar. När man tittar närmare på programserien Klass 9A kan man se en del exempel där lärarna tar på sig det här ansvaret. Ett exempel på detta är som vi nämnt ovan, att idrottsläraren erbjuder sig att gå med en elev till skolan så att denne närvarar på lektionerna och inte missar för mycket av undervisningen.⁶³

Ett annat exempel på att Klass 9A lärarna ser det här med närvaro som deras ansvarsområde är att SO - läraren försöker övertala en elev att gå till gymnastiklektionen. Samma elev vägrar fortsättningsvis att delta i gymnastiklektionerna och då tar idrottsläraren också kontakt flera gånger med denna elev. Mot slutet av programserien har idrottsläraren lyckats få dit eleven och till och med att delta på idrottslektionerna som resulterar i att eleven får godkänt i detta ämne. Den här kampen om att få eleven att delta i gymnastiklektionerna är någonting som visas i flera avsnitt av programserien. Ansvarsproblematiken kring elevernas närvaro är alltså någonting som får ganska stort utrymme i programserien Klass 9A.

Svenskläraren går och besöker föräldrar till en av eleverna i Klass 9A på deras restaurang och talar om för dem att eleven inte har varit i skolan på en vecka. Eleven ska tydligen ha sagt sig vara sjuk fast det är ingenting som föräldrarna verkar vara medvetna om. Här får man ännu en gång se ett exempel på att läraren tar på sig ett ansvar för en elevs närvaro.

Lärarnas ansvar för att skapa en kompisrelation och trygghet

I programserien Klass 9A får åskådarna se flera av lärarna skapa en emotionellt trygg stämning eller en slags kompisrelation med eleverna. Detta framgår både direkt och indirekt i flera avsnitt av programserien. Lärarna visar både med ord och handlingar att de har en relation till Klass 9A. Här blir sättet de

⁶² Carlgren, (2002), sid. 137

⁶³ Se bilaga II sekvens 11 och sekvens 12

kommunicerar med eleverna och talar om dem viktig. Vi återkommer till kommunikation och miljö i ett senare avsnitt i uppsatsen.

Matematikläraren visar på hur man som lärare kan vinna elevernas hjärtan genom att skapa en trygghetskänsla och en kompisrelation. Detta genom att skämta med eleverna, krama dem i korridoren eller att bryta arm med dem. När han talar till filmteamet om sina elever i Klass 9A talar han med kärlek och omtanke. Han säger till exempel att det är ett gott råd till alla lärare att försöka "vinna elevernas hjärtan". Han berättar även för sina elever om sin egen uppväxt och om hur han själv en gång i tiden hade svårt för vissa ämnen i skolan. Matematikläraren är också den som delar med sig av svårigheterna i sitt privatliv. Han berättar då om en nära vän som nyligen har avlidit men trots det väljer han, matematikläraren, att gå till jobbet. Han nämner också att han kommer att gå miste om sin väns begravning därför att han tycker att han borde prioritera sina elever. Detta blir en intressant skildring av matematiklärarens roll och läraryrkets ansvar. Han gör här ett val som går ut över hans privatliv där han både öppet delar med sig om sitt privatliv och där hans val att prioritera läraransvaret framför sitt privatliv blir gällande.

Man får som åskådare även ta del av en mindre gruppsamling med några av eleverna och matematikläraren. Han får dem att lova att läsa matematik minst en timme varje dag när de kommer hem.

Idrottsläraren erbjuder sig att ge en elev hjälp med engelska och svenska, i form av extra läxhjälp före och efter lektionstid. När han erbjuder denna läxhjälp pratar han till eleven på ett vänligt sätt och på en slags kompisnivå, det vill säga han börjar med berömma hans svenska kunskaper och även berätta om sina brister gällande språk. Därefter erbjuder han eleven hjälp med läxan. Likadant när han söker upp eleven som inte kommer på gymnastik lektionerna sitter han med honom på skolgården och försöker resonera fram en anledning till varför han bör komma. Här finns också en kompiskänsla då han sitter på rasten med eleven på skolgården.

I en sekvens där SO - läraren följer med eleverna till gymnasie-mässan går hon med eleverna till olika montrar och ställer frågor åt dem. Detta skulle kunna tolkas som att hon gör detta för att ge eleverna en känsla av trygghet men pedagogiskt bör en lärare kanske snarare vara ett stöd till eleverna och inte den som ställer frågorna åt dem.⁶⁴

Svenskläraren försöker skapa trygghet och en kompisrelation med eleverna genom att gå och äta lunch med dem i matsalen. Det som är speciellt med just denna matsal är att det endast är Klass 9A som befinner sig där med svenskläraren.⁶⁵

⁶⁴ Se bilaga II sekvens 9

⁶⁵ Se bilaga II sekvens 3

Hon lyssnar även på musik som en av eleverna lyssnar på i sin mp3- spelare i korridoren. Inför det nationella provet i svenska kramar hon eleverna innan de går in i klassrummet kanske för att lugna ner dem och för att de ska känna sig trygga när de går in i klassrummet för att skriva provet. I slutet av avsnitten i programserien talar en av eleverna, som har valts ut som talesperson, om för henne att eleverna verkligen tycker om sättet hon och de andra lärarna lär ut. Eleven säger att lärarna tar hänsyn till hur alla mår och hur de har det hemma. Här blir det också underförstått som åskådare att en bra lärare är en som i sitt handlande och medvetande finns utanför skolans värld. Det vill säga en lärare som vet eller tar hänsyn till hur eleverna har det hemma.

Kommunikation och miljö

När lärarna i programserien ses i dessa ansvarssekvenser finns det ibland vissa förtecken i miljön och sättet de kommunicerar med sin omgivning och/eller med eleverna. Det är inte sällan ett känsloladdat språk som används med många ord som antyder på en förälder - barn relation. Vi har tidigare nämnt flera exempel på när lärarna talar till eleverna "*som en pappa*" eller ber eleverna att lova dem något eller talar om att vinna elevernas hjärtan. Detta är på många sätt ett språk som insinuerar att det finns känslor av en slags faderlig eller moderlig relation främst från lärarnas håll. Miljön i dessa sekvenser är också många gånger privat och avskärmad från resten av skolan. I de flesta av de sekvenser som vi tittat på ser man sällan någon annan elev på skolan än eleverna från Klass 9A eller någon annan lärare än enbart lärarna till Klass 9A. Detta gör att känslan av att Klass 9A lever i en slags vakuum miljö borta från resten av skolans elever och lärare förstärks.

Det fanns en hel del andra kommunikativa aspekter som visades i dessa sekvenser som inte hade att göra med verbal kommunikation eller lärande. Det fanns till exempel ett antal olika sekvenser där man fick se Klass 9A lärarna bryta arm med eleverna och detta i en klassrumsmiljö. Man fick som åskådare även ta del av när lärarna lekte andra lekar med eleverna i klassrumsmiljö som inte har med ämnet att göra, eller lyssnade på musik med eleverna ute i korridorerna. När dessa sekvenser visas får man en känsla av en mer avslappnad miljö och en kompisstämning där det skrattas och umgås utan prestationskrav eller studietiva ambitioner.

När man får se lärarna tala om eleverna ser man dem oftast i mer avslappnade miljöer som ute i korridoren eller på skolgården. När man däremot får se lärarna umgås med eleverna får man se dem i en mer sluten miljö som ett klassrum eller en sluten matsal. Likadant när idrottsläraren talar med elever om frånvaro eller om extra hjälp i skolan är det ofta en avslappnad miljö och en känsla av ett privat samtal.

I vissa sekvenser ser man lärarna krama eleverna exempelvis innan de skall skriva nationellt prov i svenska.⁶⁶ Denna fysiska kommunikation sker då ofta i skolkorridorerna. Det vill säga miljön är då ofta mer avslappnad och glädjefylld. En annan sekvens som skildras som glädjefylld är sekvensen där eleverna får en rap och poesi workshop ledd av föreläsare som idrottsläraren bjudit in.⁶⁷ I denna sekvens får man som åskådare se eleverna och läraren stående i en sluten cirkel då en känsla av samhörighet återges.

I kurslitteraturen har vi inte lyckats hitta något som skrivs om den här typen av fysisk kommunikation eller trygghetsskapande. Det är givetvis möjligt att det finns dokumenterat och rekommenderat någonstans men i så fall saknas det i de böcker som är de mest använda kursböckerna vid den pedagogiska institutionen Göteborgs Universitet. I programserien Klass 9A finns det ett antal sekvenser där man får se den här fysiska kommunikationen mellan elever och lärare.

Enligt den pedagogiska kurslitteraturen är det viktigt med en kontinuerlig och bra kommunikation mellan lärare och föräldrar. När det gäller sekvenserna som berör ansvarsproblematik i programserien får man väldigt sällan se någon kommunikation med föräldrarna alls.

Det finns en sekvens där svenskläraren besöker föräldrar som inte kommit till elevrådskonferensen. Då väljer hon att söka upp dem istället. MacBeath och McGyllen menar att det är viktigt att kallelsen är personligt riktad och välskriven så att föräldrarna förstår vikten av exempelvis ett möte. Kanske har den kommunikationen med föräldrarna brustit vilket gjort att svenskläraren känt sig tvungen att ta sig till föräldrarnas hemmiljö. Detta är något som åskådaren inte får veta eller kan ta ställning till om det är skolan, läraren eller föräldrarna som brustit i kommunikationen men av det konfrontationsmässiga mötet som skildras i sekvens femton i vårt protokoll får man intrycket av att det är föräldrarna som är de som felat.

Andra observationer kring programserien

Lärarna använder sig mycket av praktik, till exempel får eleverna gå på flera studiebesök med slöjdläraren och svenskläraren. Kemiläraren använder sig av riktiga möss och andra djur och växter i sin undervisning. SO - läraren använder sig av dator och projektor i sin undervisning. Idrottsläraren bjuder även in gästföreläsare.

Seriens berättarröst talar ofta om ämneskunskaperna. I varje avsnitt av programserien upprepas det att åtta av Sveriges bästa pedagoger har tagit över

⁶⁶ Bilaga II sekvens 20

⁶⁷ Bilaga II sekvens 17

klassen. Biträdande rektor och huvudrektorn verkar vara väldigt insatta i själva Klass 9A och dess utveckling. Det diskuteras dem emellan om eleverna klarar av mediepressen eller inte.

I sista avsnittet framgår det att Klass 9A har höjt sitt genomsnittliga betyg i samtliga kärnämnen nämligen; matematik, engelska och svenska. Detta var målet med hela projektet i programserien Klass 9A.

Slutdiskussion

Programserien Klass 9A är en dokumentärserie enligt programbeskrivningen. Med detta blir det underförstått för åskådarna att programserien skildrar verkligheten som den är, men givetvis är även denna dokumentär likt andra dokumentärserier redigerad och ihopklippt. Som vi har nämnt tidigare är det intressanta i det här sammanhanget ändå den slutgiltiga sammanställningen av programserien, det vill säga det som åskådarna och i förlängningen samhället får ta del utav. Det är den bild som framställs i programserien som därigenom påverkar samhällets diskurser kring läraryrket, lärarens roll och lärarens ansvar.

Lärarna i Klass 9A framställs som Sveriges främsta pedagoger och detta är något som upprepas ett flertal gånger under programseriens gång. Vad som gör dem till Sveriges bästa och främsta pedagoger framgår inte tydligt, då det inte finns någon insats, organisation eller myndighet i Sverige som mäter de bästa lärarnas kompetenser. När dessa lärare visas göra någonting sätter de per automatik upp ett ideal för åskådarna då de framställs som landets bästa lärare. Vi fann en hel del sekvenser som på något sätt berörde ansvarsproblematiken vilket tyder på att detta är något som producenterna av programserien Klass 9A har tyckt vara viktigt att lyfta fram.

I programserien ser man lärarna ibland göra saker som det inte alltid finns stöd för i pedagogik kurslitteraturen vid Göteborgs Universitet. I den bemärkelsen blir det problematiskt att dessa lärare ses som ett ideal att sträva efter i det offentliga rummet. När Klass 9A lärarna till exempel går utanför skolans värld eller skoltid och utför läraruppdraget sätter de upp ideal för landets verksamma och framtida lärare. Detta är på ett sätt ett svårt ideal att uppnå då det förutsätter att lärare skall avsätta mer tid åt sina arbetsuppgifter än vad arbetstiden tillåter.

Många gånger kan man se det som att läraruppdraget i serien blir ett annorlunda slags uppdrag då de även skall agera som socialarbetare och ta reda på samt ta hand om elevernas sociala förhållanden. Ibland får man uppfattningen om att lärarna tar på sig föräldraroller för eleverna. Frågan blir då om detta är ett ideal som är rimligt? Eller är det kanske något orealistiska

ideal som framställs i programserien om en lärares ansvar och roll? Hur blir det med lärare som inte vill vara sina elevers pappor eller mammor? Hur blir det med de lärare som inte har möjlighet att avsätta mer tid till eleverna än den arbetstiden de har? Som lärarstudenter anser vi att detta är ett orimligt ideal som i de flesta fallen inte går att uppnå då många lärare redan idag kämpar med brist på tid och resurser.

Dessa åtta lärare som syns i serien undervisar endast Klass 9A på hela skolan, vilket innebär att de enbart har den här klassen att koncentrera sig på. Det gör att de har mer tid att involvera sig i klassen på olika sätt än kanske de flesta verksamma lärare. De har eventuellt större möjlighet att engagera sig emotionellt i den enda klassen på skolan som de har hand om.

Många av lärarna använder sig av praktiska inslag i sin undervisning, till exempel får eleverna gå på flera studiebesök med slöjdläraren och svenskläraren. Kemiläraren använder sig av riktiga möss i sin undervisning. SO-läraren använder sig av dator och projektor i sin undervisning. Dessutom har dessa lärare kanske tillgång till mer resurser än en vanlig skola då detta är ett projekt och det brukar finnas ekonomiska resurser särskilt avsatta till projekt. Mer tillgång till tid och resurser och större möjlighet till känslomässigt engagemang gör att man har bättre förutsättningar för att utföra ett skickligare arbete som lärare.

Vi tror att framställningen av lärarna som personligen involverar sig i elevernas liv blir ett ideal för alla som vill bli *den bästa läraren*. Detta kan vara problematiskt i sig då dessa lärares förhållanden som vi tidigare påvisat inte alltid är lika realistiska som en verksam lärares. Detta ideal är enligt vår mening således omöjligt att uppnå förutom om man inte själv deltar i projektet Klass 9A.

Referenser & Litteraturförteckning

- Altheide, David L. (1996). *Qualitative Media Analysis*, Sage Publications, Inc. Arizona.
- Carlgren, Ingrid (1999) *Miljöer för lärande*. Studentlitteratur : Lund
- Carlgren, Ingrid; Marton, Ference (2002) *Lärare av imorgon*. Lärarförbundet : Kristianstad
- Claesson, Silwa (2002) *Spår av teorier i praktiken*. Studentlitteratur: Lund
- Forssell, Anna, (2005) *Boken om pedagogerna*. Liber AB : Stockholm
- Gripsrud, Jostein (2002) *Mediekultur - mediesamhälle*. Daidalos AB : Uddevalla
- Kernell, Lars-Åke (2002) *Att finna balans*. Studentlitteratur : Lund
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur: Lund
- MacBeath, John; McGlynn, Archie (2005) *Självvärdering - vad har skolan att vinna?* Lärarförbundets Förlag : Stockholm
- McQuail, Denis (2005) *McQuail's Mass communication Theory*. Sage Publications: London Oxford

Länkhänvisning:

Läroplan för det obligatoriska skolväsendet(Lpo1994)

www.skolverket.se (29 december 2008)

<http://www.skolverket.se/sb/d/209/a/221>

Göteborg stads skolplan: skolutvecklingsenheten

<http://www4.goteborg.se/prod/sk/skolutvecklingsenheten/dalis2.nsf>

Sveriges Television: Programserien Klass 9A

<http://svt.se/svt/jsp/Crosslink.jsp?d=72201&a=882152> (13 november 2008)

Bilaga 1

Lärarens ansvar...skyldigheter.

Klass 9A

Vart börjar eller slutar lärarens ansvar?

Avsnitt 1

Avsnitt: 1 (efter 6 min.)

Sekvensbeskrivning: "Åtta av landets främsta pedagoger" narratorn presenterar lärarna för första gången.

Avsnitt: 1 (efter 8 minuter)

Sekvensbeskrivning: "Det är något allvarligt som har hänt med den svenska skolan under de senaste tio åren. Drygt 24% av eleverna i landet är icke-godkända i något ämne. 10% har inte godkänt i något av kärnämnen"

Avsnitt: 1 (efter 12 minuter)

Sekvensbeskrivning: Matematikläraren säger till filmteamet: "Vad gör man inte för dem man älskar? Ett råd till lärare är att vinna deras hjärtan"

Avsnitt: 1 (efter 28 minuter)

Sekvensbeskrivning: SO läraren sitter med en elev på sin "egen" tid för att övertala den eleven att delta i gymnastiklektionen.

Avsnitt: 1 (efter 37 minuter)

Sekvensbeskrivning: Svenskläraren sitter på lunchrasten och äter med eleverna från klass 9A. Miljön ser inte ut som en skolmatsal, då det endast är klass 9A som sitter och man hör inget annat buller.

Avsnitt: 1 (efter 44 minuter)

Sekvensbeskrivning: Svenskläraren lyssnar på elevens musik i korridoren. Matematikläraren bryter arm med eleverna och leker andra lekar med flera av eleverna.

Avsnitt: 1 (efter 53 minuter)

Sekvensbeskrivning: Idrottsläraren Igor talar med en enskild elev under dennes rast om varför han inte kommer till gymnastiklektionerna. Ingår detta i Igors planeringstid? Eller är det så att han gör detta på sin fritid? På samma sekvens, säger Igor att om eleven inte kommer så kommer han ringa både innan och efter lektionen till hans föräldrar.

Avsnitt 3

Avsnitt: 3 (efter 1.5 minuter)

Sekvensbeskrivning: Igor som är gymnastiklärare besöker en elev på hans praktikplats och diskuterar hans akademiska prognos.

Avsnitt 4

Avsnitt: 4 (efter 3 minuter)

Sekvensbeskrivning: Matematikläraren kramar eleverna ute i korridoren.

Avsnitt: 4 (efter 11½minuter)

Sekvensbeskrivning: Matematikläraren besöker två av eleverna på deras Praoplat och börjar undervisa dem i matte på plats.

Avsnitt 5

Avsnitt: 5 (efter 26 minuter)

Sekvensbeskrivning: SO läraren följer med eleverna till gymnasiemässan. Går runt med dem och ställer frågor åt dem. Vet inte om detta är vanligt på andra skolor.

Avsnitt 6

Avsnitt: 6 (efter 7 minuter)

Sekvensbeskrivning: Igor gymnastikläraren ordnar ett möte åt fem av eleverna med en polis, efter skoltid för att de ska inspireras till sina framtida yrkesval. Han följer med eleverna efter skoltid i flera timmar.

Avsnitt 8

Avsnitt: 8 (efter 7 minuter)

Sekvensbeskrivning: Idrottsläraren Igor erbjuder sig att hämta upp en elev på morgnarna som ofta försover sig.

Avsnitt: 8 (efter 20 minuter)

Sekvensbeskrivning: Igor tar på sig ansvaret att följa en elev till skolan varje morgon.

Avsnitt: 8 (efter 26 minuter)

Sekvensbeskrivning: En elev får en elbas av sin musiklärare, han har jobbat på den en hel vecka.

Avsnitt 9

Avsnitt: 9 (efter 8 minuter)

Sekvensbeskrivning: Matteläraren säger till eleverna att han vill tala till eleverna som en "pappa" och sedan får han dem att "lova honom" att läsa en timme varje dag.

Avsnitt: 9 (efter 23 minuter)

Sekvensbeskrivning: Svenskläraren söker upp en elevs föräldrar på deras restaurang då de inte dök upp på elevrådskonferensen. Hon lämnar över en ny kallelse personligen till dem.

Avsnitt: 9 (efter 26 minuter)

Sekvensbeskrivning: Idrottsläraren erbjuder sig att ge en elev stöd genom privatlektioner på skolan i engelska och svenska.

Avsnitt 10

Avsnitt: 10 (efter 9 minuter)

Sekvensbeskrivning: gymnastikläraren har hämtat in flera olika gästföreläsare under terminen, och nu har han bjudit in rapgruppen Advance Patrol

Avsnitt: 10 (efter 16 minuter)

Sekvensbeskrivning: En elev säger att Klass 9A gärna vill att de nya lärarna skall stanna kvar för att "ni lär oss bättre, ni pratar om hur det är hemma o sådär"

Avsnitt 11

Avsnitt: 11 (efter 3 minuter)

Sekvensbeskrivning: Matematikläraren delar med sig av sitt privatliv med eleverna, en vän till honom har avlidit men han väljer att komma till skolan och undervisa Klass 9A. På ett sätt kan man se det som att han visar att han sätter sitt yrke före sitt privatliv.

Avsnitt: 11 (efter 11 minuter)

Sekvensbeskrivning: Svenskläraren kramar eleverna innan de ska ta det nationella provet i svenska.

Bilaga 2

Kvalitativt protokoll av programserien: Klass 9A.

Klass 9A	Sekvens 1	Sekvens 2	Sekvens 3	Sekvens 4	Sekvens 5
Ansvar	Lärare-relation, motivation & känslor. Det aktualiserar ansvaret en lärare har att vinna elevernas hjärtan dvs. vinna deras kärlek och förtroende.	Lärare-motivation, Lärarens ansvar aktualiseras med att utanför sitt ämne, utanför egen lektionstid.	Lärare-relation, trygghet. Läraren har ansvar att umgås med eleverna och skapa en trygghetskänsla hos eleverna och kamratskap med dem även utanför lektionstid.	Lärare-Motivation, det är lärarens ansvar att skapa bra relation med eleverna. Läraren blir som en kompis med eleverna och skapar trygghet.	Lärare-Motivation, lärarens ansvar aktualiseras genom att läraren ansvarar för elevens närvaro på dennes lektion, tar därför tag i detta utanför lektionstid.
Kommunikation	Lärare-Filmteam Verbal, hjärtlig, glad	Lärare- Elev Verbal, privat samtal som inger förtroende. Moderlig känsla.	Lärare- Elev Verbal, gemytlig och personlig, privat, här pratar de förtroget om sig själva utanför skolan.	Lärare- Elev Avslappnad och kroppslig, fysisk kommunikation, glada miner och ansikten, avslappnat kroppsspråk, lite verbal kommunikation.	Lärare- Elev Verbal, avslappnat, intimt, väldigt personligt.
Miljö	Korridor, en behaglig och kamratlig miljö där läraren är på en nivå i samklang med eleverna.	Klassrum, slutet rum, känsla av privat och intimt.	Ej matsal, men något avskilt rum som endast klass 9A och deras lärare befinner sig i. Man får en slags hemkänsla då folk sitter och umgås runt matbordet	Korridor och klassrum, avslappnad stämning, miljön känns som hemma, fylld av glädje.	Båda sitter ute på skolgården i en lättsam miljö.
Eget Ämne	Ja	Nej	Nej	Nej	Ja
Beskrivning	"Vad gör man inte för dem man älskar?"	"SO-Samtal om frånvaro i gymnastiken"	"Äter lunch med elever"	"Bryter arm med elever, lyssna på musik"	"Frånvarande elev-gymnastik"

Klass 9A	Sekvens 6	Sekvens 7	Sekvens 8	Sekvens 9	Sekvens 10
Ansvar	Lärare- Motivation, Lärarens ansvar aktualiseras genom att läraren befinner sig utanför skolans område och talar om akademisk prognos med eleverna.	Lärare- aktualiseras genom att han skapar en hemmiljö med emotionell trygghet och motivation	Lärare- Motivation, sitt ämne, utanför lektionstid	Lärare- ansvar utanför skolans område, framtidsval	Lärare- ansvar för elevernas framtidsval även efter skoltid. Utanför skolans område, efter skoltid, framtidstro
Kommunikation	Lärare- Elev Verbal och kroppslig personlig ("klapp på axeln")	Lärare- Elev Kroppslig kommunikation avslappnad och skapar en föräldrar - barn liknande relation.	Lärare- Elev Verbal kommunikation med många praktiska inslag, med hjälp av rekvisita som finns tillgängliga. Kompisrelation.	Lärare- Elev, kommunikationen är verbal. Läraren för elevernas talan, ställer frågor åt dem till de framtida skolorna.	Lärare- Elev- Polis Verbal och fysisk, handsskakning samtalen kretsar med mycket frågor och svar.
Miljö	Praoplats, utanför skolans fysiska område. Även utanför skolans akademiska tid.	Korridor Lättsam miljö kärleksfull stämning.	Praoplats, utanför skolans fysiska värld, utanför lektionstid, på ett vardagligt område, men blir plötsligt som ett klassrum.	Skolmässa, utanför skolans fysiska miljö, en stämning av att vara ute i den riktiga världen. Förälder och barn stämning.	Polisstationen, en miljö som tydligt markerar att detta inte är skolans värld. En tuffare miljö, med mindre belysning, stående konversation.
Eget Ämne	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej
Beskrivning	"Akademisk prognos"	"Matematik lärare kramar elever"	"Matematik lektion på plats"	"Val av gymnasieskola"	"Framtida yrken"

Klass 9A	Sekvens 11	Sekvens 12	Sekvens 13	Sekvens 14	Sekvens 15
Ansvar	Lärare-ansvarar för elevers motivation och närvaro, och att komma i tid till skolan.	Lärarens ansvar aktualiseras utanför skolans tid och rum, komma i tid till lektion, motivation,	Lärare-motivation, läxa, ansvar utanför lektionstid & resurser	Lärare- ansvar utanför skoltid, motivation, och framtids tro om livet.	Föräldrar - sociala förhållanden, motivation, utanför skolans område
Kommunikation	Lärare- Elev. Kommunikation är verbal och sker stående. Man får känsla av stor oro och omtanke. Läraren erbjuder sig själv att följa med till skolan.	Lärare- Elev, relationsmässig kommunikation, lättsam och Verbal, och inte kopplad till skolan känns det som.	Lärare- Elev Verbal, hjälpsam, givar- tagar relation.	Lärare- Elev Verbal. Faderlig och barn kommunikation, faderliga råd, avger löften om att studera på sin fritid någon timme varje dag.	Lärare- Förälder Verbal, "påtvungad tillsägelse" från lärare till föräldrar. Lite konfrontationsmässig från lärarens håll.
Miljö	Skolgården, miljön är inte akademisk, känns vardaglig.	Utanför skolans område, promenad aktig och känns som läraren befinner sig i elevens hemmiljö.	Skolkorridor, utanför lektionstid och utanför ämnet. I trappuppgången. Känns som elevens rast/privat tid.	Klassrumsmiljö, sluten intim stämning i en mindre grupp killar sins emellan.	Restaurang, hos föräldrarnas trygga miljö, på deras "hemmaplan".
Eget Ämne	Nej	Nej	Ja	Nej	Nej
Beskrivning	"Komma i tid till skolan"	"Promenera till skolan och komma i tid"	"Elbas som present"	"Pappa roll"	"Elevrådskonferensen"

Klass 9 A	Sekvens 16	Sekvens 17	Sekvens 18	Sekvens 19	Sekvens 20
Ansvar	Lärare- utanför sitt ämne, motivation, prestation i alla ämnen	Lärare- ansvar för elevernas studier även i andra ämnen än sin eget utanför sitt eget ämne, motivation	Lärarens ansvar framgår genom att eleverna prisar de nya lärarna bland annat för att de pratar med dem om "hur de har det hemma"	Lärarens ansvar aktualiseras genom att han prioriterar sin klass före sitt privatliv.	Lärarens ansvar för ge eleverna känslomässig trygghet inför provet.
Kommunikation	Lärare- Elev Verbal, privat och intim konversation. Sittandes nära varandra vid en bänk.	Lärare- Elev Verbal, gemytlig, kompis stämning. Musikalisk kommunikation.	Verbal kommunikation mellan eleverna och läraren, emotionell stämning, en talesperson för "hela klassen"	Lärare- Elev, kommunikation mellan elever och en väldigt emotionell lärare, som nästan är i tårar. Förtroget samtal om sitt privatliv.	Lärare- Elev, mer kroppslig än verbal kommunikation. Moderlig relation mellan lärare och elever.
Miljö	Skolkorridor, mindre belysning, de är ensamma i korridoren känns som ingen annan elev är kvar i skolan. Tystnad runt omkring.	Klassrum, tillsammans med två artister. Samhörighet i en sluten cirkel stående. Även en stund av sittande i mindre grupper.	Klassrummet, sluten miljö tillsammans med alla elever och en lärare.	Klassrumsmiljö, slutet rum från resten av skolan.	Skolkorridoren, kramar inför nationella provet, skapar trygghetsstämning innan de går in för att göra provet.
Eget Ämne	Nej	Nej	Ja	Ja	Ja
Beskrivning	"Extra utsatt skolhjälp"	"Rap och poesi"	"Elver vill att de nya lärarna stannar"	"Stöd lektioner i engelska och svenska av idrottsläraren"	"Svenskläraren kramar eleverna innan de ska ha prov"